

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Anni Roost

**ETTEVÕTLUSPÄDEVUSE ARENDAMINE KOLMANDAS KOOLIASTMES:
ETTEVÕTLUSÕPETAJATE HINNANGUD ÕPPEMEETODITELE,
ALAPÄDEVUSTE OLULISUSELE, ARENDAMISELE JA OMA PÄDEVUSELE**
Bakalaureusetöö

Juhendaja: kutsepedagoogika nooremlektor Liana Roos

Tartu 2026

Kokkuvõte

Ettevõtluspädevuse arendamine kolmandas kooliastmes: ettevõtlusõpetajate hinnangud õppemeetoditele, alapädevuste olulisusele, arendamisele ja oma pädevusele.

Kooliaste on ettevõtluspädevuse arendamisel arenguliselt tähtis. Seetõttu kaardistatakse siinses uuringus kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate vaade ettevõtluspädevuse arendamisele, keskendudes õppemeetoditele, alapädevuste olulisusele ja arendamisele ning õpetajate hinnangutele oma professionaalse pädevuse kohta. Kvantitatiivse veebiküsitluse (N=31) tulemused näitasid, et kõige tähtsamaks pidasid uuringus osalenud õpetajad enesejuhtimise ja sotsiaalsete olukordadega seotud alapädevusi, kuigi arendasid neid pädevusi enda hinnangul vähem. Õppemeetoditest kasutati endi hinnangul enim meeskonna- ja praktilisi töid. Varasem ettevõtluskogemus ja ettevõtlusõppealane ettevalmistus ei mõjutanud seda, kuidas küsitlusele vastanud oma professionaalset pädevust hindasid. Tulemused viitavad vajadusele toetada kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajaid eeskätt enesejuhtimise alapädevuste meetodilisel arendamisel ning arendada erineva kogemuse ja ettevalmistusega õpetajate koostöövõrgustikke.

Võtmesõnad: *ettevõtluspädevus, ettevõtlikkus, ettevõtlusõpetaja, kolmas kooliaste, ettevõtlusõpe*

Abstract

Developing Entrepreneurial Competence at the Lower Secondary Level: Assessments by Entrepreneurship Teachers on Teaching Methods, the Significance and Development of Sub-competences, and Their Own Competence. The lower secondary level is vital for developing entrepreneurial competences, making it essential to understand how teachers approach the development of entrepreneurial skills, focusing on teaching methods, the significance of various sub-competences, and their self-assessments of professional competence. A survey ($n=31$) revealed that teachers prioritize self-directed and social-situation-related competences but emphasize them less in practice. Their preferred teaching methods were teamwork and practical tasks. Prior entrepreneurial experience and preparation in entrepreneurship education did not lead to significant differences in the teachers' self-assessed professional competence. The findings underscore the need for targeted support for entrepreneurship teachers, particularly in enhancing self-directed competences, and suggest fostering collaboration networks to facilitate knowledge sharing among educators.

Keywords: *entrepreneurial competence, entrepreneurship education, lower-secondary education, teaching methods, teacher perceptions*

Sisukord

Sissejuhatus	4
Teoreetiline ülevaade	5
Ettevõtlus- ja ettevõtlikkuspädevus	5
Ettevõtluspädevuse arendamine kolmandas kooliastmes ja õpetaja roll selles	7
Metoodika	10
Valim	10
Andmekogumine	12
Andmeanalüüs	13
Tulemused	14
Kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate hinnangud ettevõtluspädevuse alapädevuste olulisuse ja arendamise kohta	14
Kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate enim kasutatavad õppemeetodid	15
Ettevõtlusõppealase ettevalmistusega ja ettevalmistuseta õpetajate hinnangud oma professionaalsele pädevusele.....	16
Ettevõtluskogemusega ja -kogemuseta õpetajate hinnangud oma professionaalsele pädevusele	17
Arutelu	17
Tänu sõnad	20
Autorsuse kinnitus	21
Kasutatud kirjandus	22
Lisad	26
Lisa 1. E-kiri uuringus osalejatele	
Lisa 2. Lõputöö küsimustik	

Sissejuhatus

Ettevõtlikkuspädevust peetakse tänapäeval üheks olulisemaks üldpädevuseks igal haridustasemel nii Eestis (vt nt Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2011; Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035, 2021; Põhikooli riiklik õppekava, 2011) kui ka Euroopas (Nõukogu soovitus..., 2018). Pädevuse arendamise vajadus tuleneb kiiresti muutuva maailma ja majanduse kontekstist (Tõugu *et al.*, 2023). Ettevõtluspädevuse mudel hõlmab nii ettevõtlusega seotud teadmisi ja oskusi kui ka ettevõtlikkuspädevust ehk suutlikkust märgata võimalusi, seada eesmärke, algatada tegevusi ja luua väärtust ning sellisena on ettevõtluspädevus üle kantav igasse eluvaldkonda (Venesaar *et al.*, 2018).

Sel viisil toetab ettevõtluspädevus loovate ettevõtlike inimeste arengut ning on oluline juba varasest eest (Ettevõtlusõppe rakendamine..., 2020), sealhulgas kolmandas kooliastmes, mis on arenguliselt kriitiline periood, mil noorukitel tugevneb enesejuhtimise vajadus ja tekib võime seostada õpitut oma tulevikuga (Renschmidt, 1994; Karjäärivärv, *s.a.*). Just selles eas on võimalik kõige tõhusamalt kujundada ettevõtlikkusega seotud hoiakuid ja oskusi (Paço & Palinhas, 2011; Jardim *et al.*, 2021).

Pädevuste arendamist ettevõtlusõppe kaudu juhivad ettevõtlusõpetajad, kelle profiili on keeruline üheselt määratleda, kuna nende taust on erinev (Edu ja Tegu, 2020): neil võib olla tugev pedagoogiline kogemus, kuid vähesed ettevõtlusteadmised või vastupidi (Edu ja Tegu, 2020). Kuigi ettevõtluskogemus võimaldab tuua õppetöösse autentsust (Seikkula-Leino *et al.*, 2010) ja leida sobivaid õppemeetodeid (Ruskovaara & Pihkala, 2013), ei sõltu õppe tõhusus üksnes õpetaja taustast (Ruskovaara & Pihkala, 2015; San-Martin *et al.*, 2021). Seega on oluline eelkõige ettevõtlusõpetaja professionaalne areng, ettevõtlik hoiak ning erinevate ettevõtlikkusega seotud pädevuste ja õppemeetodite rakendamine.

Üldhariduse kontekstis on Eestis käsitletud ettevõtlusprogrammide mõju (Arro *et al.*, 2018a; Edu ja Tegu, 2020) ning intervjuude kaudu avatud õpetajate tausta ja õpetamispraktikat (Edu ja Tegu, 2020), kuid enamasti keskenduvad ettevõtlusõppeteemalised uuringud nii Eestis kui ka mujal maailmas kõrghariduse tasemele (vt nt Carpenter *et al.*, 2022; Malleus *et al.*, 2018; Männiste *et al.*, 2018). Seetõttu väärrib ettevõtluspädevuse arendamise uurimine madalamatel haridusastmetel ja ettevõtlusõpetajate kogemuste kaudu jätkuvat tähelepanu. Järgnevalt antaksegi esmalt teoreetiline ülevaade ettevõtlus- ja ettevõtlikkuspädevusest, pädevuse rakendamisest läbi ettevõtlusõppe ning õpetaja rollist. Seejärel esitatakse kvantitatiivse uuringu tulemused ja arutletakse nende üle.

Teoreetiline ülevaade

Ettevõtlus- ja ettevõtlikkuspädevus

Ettevõtlikkus on üleeuroopaline võtmepädevus (Euroopa Komisjon, 2013), mille arendamist peetakse kõigile kodanikele oluliseks ja hädavajalikuks (Venesaar *et al.*, 2018) kogu elukaare ja elukestva õppe jooksul (Euroopa Parlament ja nõukogu, 2006).

Ettevõtlikkuse edendamist käsitletakse haridussüsteemis kaheti: esmalt seostatakse ettevõtlikkuse arendamist sellega, et õpilastest saaksid tulevikus ettevõtjad, teisalt peetakse ettevõtlusõpet ettevõtlikkusega seotud omaduste ja oskuste õpetuseks, mille kaudu on võimalik arendada õpilaste loovust ja panna neid nägema erinevate eluvaldkondade võimalusi (Lackéus, 2015). Teist lähenemist nimetatakse ka ettevõtluse käsitlemiseks laia definitsiooni järgi, mille eesmärk on arendada ettevõtlikkust kui ülekantavat pädevust kõikidesse eluvaldkondadesse (Venesaar *et al.*, 2018). Siinses töös käsitletakse ettevõtluspädevust laiema käsitluse kohaselt.

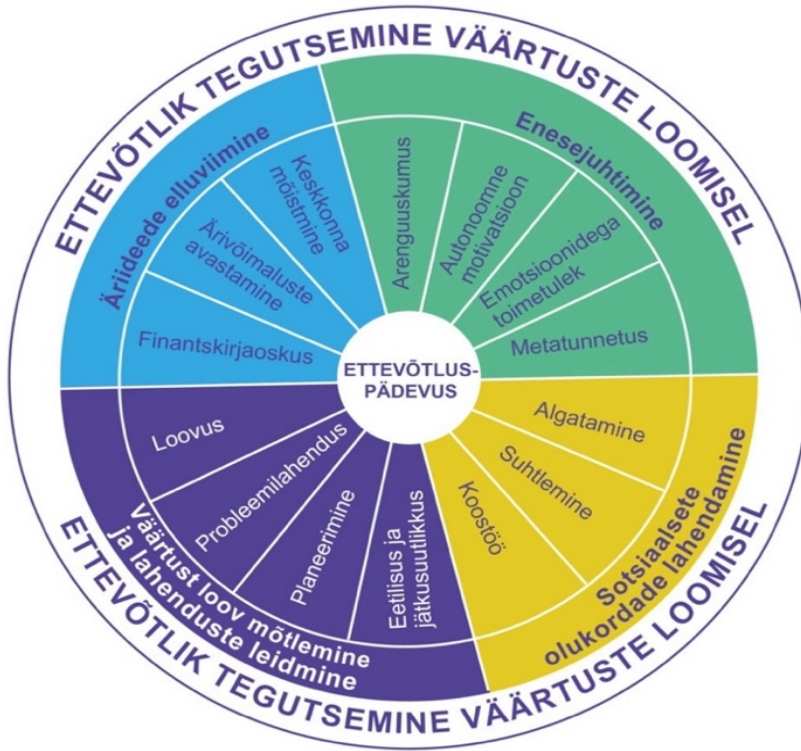
Haridus- ja Teadusministeeriumi välja töötatud programmi Edu ja Tegu (*s.a.*) käigus loodi ühtne *ettevõtluspädevust* kirjeldav mudel (vt lisa 1, joonis 1), mis sisaldab nii *ettevõtlusega* kui ka *ettevõtlikkusega* seotud pädevusi. Ettevõtluspädevust defineeritakse kui teadmiste, oskuste ja hoiakute terviklikku kogumit, mis on vajalik väärtuse loomiseks ideede elluviimisel, õppija ettevõtlikkuse arenguks ning jätkusuutlikuks toimetulekuks töös ja igapäevaelus (Edu ja Tegu, 2018). Ettevõtlikkuspädevus tähendab suutlikkust luua ja ellu viia ideid, kasutades selleks teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades, seada eesmärgid ning kavandada ja ellu viia nende saavutamiseks vajalikke strateegiaid (Põhikooli riiklik õppekava, 2011). Ettevõtlikkuspädevusega seostatakse loovat ja uuenduslikku mõtteviisi, probleemide ja võimaluste märkamist ning panustamist probleemide lahendamisse (Edu ja Tegu, *s.a.*), samuti riskijulguse ning algatus- ja vastutusvõime avaldumist (Karjäärivärv, *s.a.*).

Oluliseks peetakse kognitiivsete ehk intelligentsiga seotud oskuste, nagu infotöötlemisoskuse (oskus infot lugeda, mõista, meelde jätta, seostada, sünteesida) arengut ning mittekognitiivsete ehk sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste (järjekindlus, ettevõtlikkus, enesetõhusus, enesekontroll, enesejuhtimine) arengut (Valk, 2017).

Programmi Edu ja Tegu loodud mudeli alusel koosneb ettevõtluspädevus neljast valdkonnast ja 14 alapädevusest (vt joonis 1). Esimeses, äriideede elluviimise valdkonnas (joonise 1 helesinine sektor) peetakse oluliseks äriliste võimaluste avastamist,

finantskirjaoskuse, ettevõtluskeskkonna mõistmise ja majandusteadmiste arendamist (Edu ja Tegu, 2018) ning need oskused on ettevõtlusprotsessi tuum (Venesaar *et al.*, 2018).

Joonis 1. Ettevõtluspädevuse mudel: 4 valdkonda ja 14 alapädevust (Venesaar *et al.*, 2018)

Enesejuhtimise valdkond (joonise 1 roheline sektor) hõlmab oskust ennast juhtida, tulla toime oma emotsioonidega, tunnetada oma autonoomsust, motiveerida iseennast (Edu ja Tegu, 2020). Juba põhikoolis tuleb kujundada ennastjuhtiv õppija (Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035, 2021) ning õpetajad arendavad enda sõnul just enesejuhtimise ja sotsiaalsete olukordade lahendamise seotud alapädevusi (Edu ja Tegu, 2020). Kolmas valdkond – sotsiaalsete olukordade lahendamise oskus (joonise 1 kollane sektor) – tähendab oskust suhelda ja teha koostööd eri pooltega, olla algataja ning viia oma tegevused lõpuni (Venesaar *et al.*, 2018). Väärtust loova mõtlemise ja lahenduste leidmise valdkonnas (joonise 1 lilla sektor) peetakse oluliseks just mõtlemisoskust ehk teadlikku süsteemset arutelu ja analüüsi, kuidas olemasolevaid teadmisi ja oskusi ära kasutada uue väärtuse loomisel (Venesaar *et al.*, 2018). Lackéus (2018) rõhutab, et väärtuste loomist ei saa ettevõtlusõppes käsitleda ühe kindla meetodina, kuna väärtused on õppijate jaoks erinevad ja võivad avalduda mitmel kujul.

Kokkuvõttes võib öelda, et omadusi ja oskusi, mida peetakse ettevõtluspädevuse juures oluliseks, on erinevaid (Õunapuu & Ots, 2015), kuid on ka autoreid (vt nt Pepin, 2012), kelle hinnangul ei ole ettevõtlikkuse defineerimise ja arendamise juures tähtis niivõrd pädevusega seotud omaduste kui nn ideaali loetelu, vaid selle käsitlemine õpilase kui indiviidi järjepideva arenguna. Seega on ettevõtluspädevus keerukas, kuid tõhusalt toetatuna väärtuslik ja vajalik igale inimesele kogu elukaare jooksul ning selle rakendamisega peaks alustama võimalikult varases kooliastmes (Jardim *et al.*, 2021).

Ettevõtluspädevuse arendamine kolmandas kooliastmes ja õpetaja roll selles

Ettevõtlikkus- ja ettevõtluspädevust rakendatakse Eesti koolides lõimituna nii üld- kui ka valikainetesse (Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2011; Põhikooli riiklik õppekava, 2011). Kolmandas kooliastmes õpetatakse ettevõtlust peamiselt mitmesuguste ettevõtlusprogrammide ja aktiivõppevormide kaudu, nagu JA Eesti minifirmade programm, Ettevõtliku Kooli haridusprogramm ning rolli- ja kogemusõppel põhinevad meetodikad (Arro *et al.*, 2018b), sealhulgas põhikooli „Ettevõtlusõppe“ valikõppeaine (Põhikooli riiklik õppekava, 2011, lisa 9).

Ettevõtlusharidus peaks algama varakult, kuna laste loomupärane motivatsioon ja riskivalmidus võivad arengus takistuste tõttu väheneda (Paço & Palinhas, 2011). Seepärast on teismeliste sisemise motivatsiooni ja eesmärgipürgimuse toetamine oluline ka teiste ettevõtluspädevusega seotud oskuste, nagu loovuse, juhtimise ja algatusvõime arenguks (Larson, 2000). Ettevõtlusõppe rakendamist selles vanuseastmes peetakse tähtsaks, kuna varases noorukieas suureneb õpilaste iseseisvus, kujuneb tulevikule suunatud mõtlemine (Karjäärivärv, *s.a.*) ning arenguliselt ollakse vastuvõtlik ettevõtlikkuse ja tulevikuoskuste kujunemisele – tekib abstraktne mõtlemine, luuakse väärtuste süsteem ning alus probleemide ületamiseks ja toimetulekustrateegiate tekkimiseks (Remschmidt, 1994).

Oluline on mõtestada, mil viisil on kõige tõhusam õpilaste ettevõtlikkust arendada – teoreetiline ettevõtluse õpetamine või õpetamine ettevõtluse kaudu (Moberg, 2014). Enamik ettevõtlushariduse kursusi ja programme kasutab traditsioonilist „mis see on“ lähenemist, mis keskendub peamiselt ettevõtlusteadmiste omandamisele (Pittaway & Edwards, 2012) ning on suunatud pigem passiiv- kui aktiivõppele, mistõttu ei eelda see õpetajalt erialast ettevalmistust ega mitmekesiste õppemeetodite rakendamist (Samuel & Rahman, 2018). Robinson jt (2016) on rõhutanud, et oluline on kombineerida erinevaid õppimisteooriaid ja lähenemisviise ning liikuda õpetajakeskselt lähenemisviisilt rohkem õppijakesksele,

keskendudes kogemuslikule ja elukestvale õppele. Tõhusateks õppemeetoditeks peetakse ettevõtete küllastamist ja ettevõtjate kutsumist tundidesse külalislektoritena (Edu ja Tegu, 2020; Samuel & Rahman, 2016; Ruskovaara & Pihkala, 2013). Sellised õppemeetodid võimaldavad õpetajal tutvustada õpilastele ettevõtlikke rollimudeleid ja luua kokkupuuteid eri valdkondade praktikaga, mis võib selles vanuses õpilaste ettevõtlikke ambitsioone märkimisväärselt mõjutada (Robinson *et al.*, 2016). Õppe viimine klassiruumist välja toetab ka õpilaste reaalsustaju kujunemist ning aitab mõista, et ettevõtlust ja ettevõtlikkust ei omandata üksnes koolikeskkonnas (Robinson *et al.*, 2016). Lisaks on oluline on suunata õpilasi oma varasemate kogemuste üle reflekteerima, kuna see on ettevõtlike inimeste arenguks tähtis ja paneb õpilast ennast uuel viisil nägema (Robinson *et al.*, 2016).

Ettevõtluspädevuse õpetamise puhul on oluline arvestada ka nähtusega, mida haridusteadustes kirjeldatakse *intention-behaviour gap*'ina – erinevus selle vahel, mida õpetajad *kavatsevad* teha, ja mida nad *tegelikult* klassiruumis teevad (Dittrich & Eloff, 2022). Dittrich ja Eloff (2022) töid oma uuringus välja, et isegi kui õpetajate pedagoogiline teadmine ja eesmärgid olid selgelt sõnastatud, ei suudeta oma kavatsusi siiski täiel määral ellu viia.

Ruskovaara ja Pihkala (2013) märgivad Soome põhi- ja keskhariduse kontekstis, et ettevõtete küllastusi ja ettevõtjate kutsumist kooli kasutatakse õppemeetoditena harva, samas on õpetajate kõige levinum praktika arutelud, mis seovad ettevõtluse ja majandusteemad õpetatava ainega. Eesti õpetajate hinnangul kuuluvad ettevõtete külastused ja ettevõtjate kaasamine enim kasutatavate õppemeetodite hulka, samal ajal kui aruteludel põhinevaid majandus- ja ettevõtlusteemalisi käsitlusi rakendatakse pigem tagasihoidlikult (Edu ja Tegu, 2020). Sageli piirduakse traditsiooniliste õpetamisviisidega ning vaid väiksem osa õpetajaid kombineerib teadlikult teooriat ja praktilisi tegevusi, lähtudes õppijate vajadustest (Arro *et al.*, 2018b; Elenurm *et al.*, 2020).

Õppe rakendamise ja arendamise juures on oluline roll ka ettevõtlusõpetajal, kes võib olla õpilastele eeskujuks (Gibb, 2011; Otache, 2018; San-Martin *et al.*, 2021). Esineb nii pikaajalise pedagoogilise kogemusega, kuid väheste ettevõtlusteadmistega õpetajaid kui ka vastupidi ettevõtluskogemusega, kuid vähese pedagoogilise ettevalmistusega õpetajaid (Oksanen *et al.*, 2023). Ka Eesti ettevõtlusõpetajad on väga erineva tausta ja ettevalmistusega ning on ettevõtlusõppeni jõudnud kas koolivälise ettevõtlus- või äritaustaga spetsialistidena või teiste ainete õpetajatena (Edu ja Tegu, 2020).

Mitme uurija tähelepanu on pälvinud küsimus, kas ja kuidas ettevõtlust õpetava õpetaja professionaalne areng ja kogemused on seotud ettevõtluse õpetamise ning ettevõtlikkuse edendamise (Otache, 2018; Ruskovaara & Pihkala, 2015; San-Martin *et al.*,

2021; Seikkula-Leino *et al.*, 2010). Tulemused on kahetised. Õpetaja kui spetsialisti ettevõtlustaust on mitmeti oluline: esiteks suudab ettevõtluskogemusega õpetaja valida parima õppemeetodi, lähtudes õpilaste vajadustes. Teiseks oskab ettevõtluskogemusega õpetaja olla õppe jooksul pigem suunaja kui loengu pidaja ning juhtida majandusteemalisi arutelusid ja lõimida ettevõtlikuks olemiseks vajalikke oskusi ettevõtlusõppesse (Ruskovaara & Pihkala, 2013). Ettevõtluskogemusega ettevõtlusõpetaja toob isiklike praktiliste näidetega õppetöösse rohkem autentsust (Seikkula-Leino *et al.*, 2010), loob oma kogemusega õppele kordades suuremat väärtust (Ruskovaara & Pihkala, 2015) ning oskab luua õppe sisu ja meetodite valikuga sobiva õpikeskkonna (Edu ja Tegu, 2018; Ruskovaara & Pihkala, 2013).

Tiernan (2016) leidis oma uuringus, et ettevõtlusõppealane ettevalmistus suurendab märgatavalt ettevõtlusõpetajate arusaama õppe asjakohasusest ja tähtsusest. Nii näitas Soomes tehtud uuring, et enamik ettevõtlusõppealasel ettevalmistuskoolitusel osalenud õpetajatest kujundas välja positiivse suhtumise ettevõtlusõppesse ja omandas laiemad teadmised õppe läbiviimisel kasutatavatest õppemeetoditest (Rönkkö & Lepistö, 2015). Lisaks kasutavad õpetajad, kes on end hiljem täiendkoolituste kaudu arendanud, võrreldes koolitamata kolleegidega ettevõtluse õpetamisel erinevaid meetodeid sagedamini ning rakendavad keerukamaid õppemeetodeid, nagu projektõpe (Ruskovaara & Pihkala, 2013; Ruskovaara & Pihkala, 2015).

Samas on leitud, et õppe tõhusus ei sõltu otseselt õpetaja pedagoogilisest ettevalmistusest (Ruskovaara & Pihkala, 2015) ega ka ettevõtluskogemusest (San-Martin *et al.*, 2021), vaid oluliseks peetakse teisi tegureid, nagu õpetaja ettevõtlik hoiak, valdkondlik kirg ja loovus (Otache, 2018) ning motiveeritus aine arendamisel (Seikkula-Leino *et al.*, 2010). Õpetaja, kellel puudub ettevõtluskogemus, kuid kes omab ettevõtlusõppealaseid teadmisi ja käitub ettevõtlikult (Edu ja Tegu, 2018), võib olla õpilastele usutav eeskuju ning lisada õpetamisele autentsust (San-Martin *et al.*, 2021). Samas toovad San-Martin jt (2021) esile, et kuigi õpetaja ettevõtluskogemus võib olla õpilaste jaoks mõneti oluline, peavad õpetajad ise määravamaks oma isikuomadusi, ettevõtlusõppealaseid teadmisi ning mitmekesiste õppemeetodite kasutamist. Ettevõtlustaustast olenemata on tähtis, et õpetajad võtaksid ettevõtlusest teatud määral osa mitte ainult õpingute jooksul, vaid ka töö kõrvalt (Ruskovaara & Pihkala, 2015).

Haridusvaldkonna arengukavas (2021) rõhutatakse ettevõtluspädevuse süsteemset arendamist ning kolmandas kooliastmes on see eriti oluline, sest varases noorukieas kujunevad iseseisvus, sisemine motivatsioon ja tulevikku suunatud mõtlemine (Karjäärivärv, *s.a.*; Renschmidt, 1994). Varasemad uuringud (nt Moberg, 2014; Ruskovaara & Pihkala,

2015; San-Martin *et al.*, 2021) osutavad, et ettevõtluspädevuse arendamine sõltub õpetajast, kuid ettevõtluskogemuse ja formaalse ettevalmistuse rolli on hinnatud erinevalt. Eesti kontekstis on teada, et ettevõtlusõpetajate taust ja ettevalmistus on erinevad ning nende õpetamispraktika varieerub (Edu ja Tegu, 2020), kuid puudub ülevaade kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate ettevõtluspädevuse arendamisest: milliseid alapädevusi nad oluliselt peavad ja arendavad, milliseid meetodeid nad selleks enim kasutavad ning kuidas nad hindavad oma professionaalset pädevust olenevalt nende ettevõtlusõppealasest ettevalmistusest ja ettevõtluskogemusest.

Sellest lähtudes seadsin bakalaureusetöö eesmärgiks kaardistada kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate vaadet ettevõtluspädevuse arendamisele ettevõtlusõppe kaudu, keskendudes kasutatavatele õppemeetoditele, ettevõtluspädevuse alapädevuste olulisusele ja arendamisele ning õpetajate hinnangule oma professionaalsele pädevusele. Eesmärki arvestades püstitasin järgmised uurimisküsimused:

- 1) Kuidas erinevad kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate hinnangud ettevõtluspädevuse alapädevuste olulisuse ja arendamise kohta?
- 2) Millised on kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate hinnangul nende enim kasutatavad õppemeetodid õpilaste ettevõtluspädevuse arendamiseks?
- 3) Kuidas erinevad ettevõtlusõppealase ettevalmistusega ja ettevalmistuseta õpetajate hinnangud oma professionaalsele pädevusele ettevõtlusõppe läbiviimisel?
- 4) Kuidas erinevad ettevõtluskogemusega ja -kogemuseta õpetajate hinnangud oma professionaalsele pädevusele ettevõtlusõppe läbiviimisel?

Metoodika

Lähtuvalt bakalaureusetöö eesmärgist ja uurimisküsimustest valisin kvantitatiivse uurimise, kuna see keskendub objektiivsusele ning sobib olukordades, kus on võimalik koguda arvandmeid ja teha nende alusel järeldusi populatsiooni valimi põhjal, kasutades struktureeritud protseduure ja formaalseid andmekogumisvahendeid (Queirós *et al.*, 2017).

Valim

Valimi koostamisel lähtusin iseselekteerunud valimi põhimõttest, mille kohaselt valivad osalejad end uuringusse ise, lähtudes oma huvist ja valmisolekust uuringus osaleda (Beilmann & Rämmer, 2025). Täpne üldkogum ei ole teada. Uuringu kutse saatsin e-kirjaga

kõikidesse Eesti koolidesse, kus on kolmas kooliaste (neid oli EHISe andmetel 324). Saadetud kirjas (vt lisa 1) tutvustasin ennast, lõputöö eesmärki, andmete kasutamise konteksti ja rõhutasin, et uuringus osalemine on vabatahtlik (Tartu Ülikooli eetikakeskuse..., 2023). Küsimustikule vastas kokku 48 inimest, kellest 17 märkis, et nad ei ole ettevõtlusõpetajad kolmandas kooliastmes. Seega jäi lõplikuks valimi suuruseks 31 kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajat (vt tabel 1).

Tabel 1. Valimi taustandmed

Vanus	n (%)
≤ 35 a	3 (9,7)
36–45 a	10 (32,3)
46–55 a	9 (29)
≥ 56 a	9 (29)
Sugu	n (%)
Naine	27 (87,1)
Mees	4 (12,9)
Ettevõtlusõpetajana töötamise kogemuse pikkus (aastates)	n (%)
1–5 aastat	18 (58,1)
6–10 aastat	5 (16,1)
Üle 10 aasta	8 (25,8)
Ettevõtluskogemus (märgiti mitu varianti)	n (%)
Ettevõtja (nt OÜ, MTÜ või mõne muu äriühingu juhatuse liige)	19 (57,6)
Varem olnud ettevõtja või ettevõtlusega seotud	9 (27,3)
Ettevõtluskogemus puudub	5 (15,2)
Ettevõtlusõppealane ettevalmistus (märgiti mitu varianti)	n (%)
Olen osalenud ettevõtlusõppe täiendkoolitusel	21 (60)
Olen läbinud ettevõtlusõppe õpetajakoolituse	10 (28,6)
Mul puudub ettevõtlusõppealane ettevalmistus	4 (11,4)

Vastanute seas on 27 naist (87,1%) ja neli meest (12,9%) keskmise vanusega 48,2 aastat (SD=9,5). Ettevõtlusõpetajana töötamise kogemuse keskmine pikkus on 6,1 aastat (SD=3,9). Ettevõtluskogemus puudus viiel vastajal, ülejäänud on olnud kas ise ettevõtjad või varem ettevõtlusega seotud. Ettevõtlusõppealase ettevalmistuseta õpetajaid oli neli.

Andmekogumine

Andmeid kogusin veebiküsitlusega Microsoft 356 keskkonna Forms kaudu. Küsimustiku koostamisel tuginesin teemakohasele teorialele ja varasematele uuringutele (vt Edu ja Tegu, 2020; Seikkula-Leino *et al.*, 2010). Küsimustiku koostamisel lähtusin järgmistest põhitõdedest: küsimused on konkreetsed, üheselt mõistetavad, ei sisalda eeldusi ega topelteitusi, on neutraalsed ja mõistliku pikkusega (Beilmann, 2020).

Küsimustiku esimeses osas soovisin infot uuritava tausta kohta: vanus, sugu, töökogemuse pikkus, ettevõtluskogemus, ettevõtlusharidus, ettevõtlusõppealane ettevalmistus. Neist kaks viimati nimetatut olid olulised kolmanda ja neljanda uurimisküsimuse seisukohalt, mis tuginesid Oksanen jt (2023) uuringule. Teises osas kogusin vastuseid, mis olid seotud vastuste leidmisega esimesele ja teisele uurimisküsimusele, kus õpetajatel paluti hinnata ettevõtluspädevuse alapädevuste (vt lisa 2, joonis 1) arendamise tähtsust ja nende tegelikku arendamist. Mõõtmiseks kasutasin viiepallist Likerti tüüpi väiteid, mille puhul „5“ tähendas seda, et alapädevuse olulisust/arendamist hinnati „Väga oluline / Arendan kõige rohkem“ ja „1“ tähendas, et meetodi kasutamist hinnati „Ei ole üldse oluline / Ei arenda üldse“.

Palusin õpetajatel ka hinnata, milliseid õppemeetodeid nad õpilaste ettevõtluspädevuse arendamiseks enim kasutavad. Õppemeetodid pärinesid varasematest uuringutest (vt Edu ja Tegu, 2020; Ruskovaara & Pihkala, 2013). Mõõtmiseks kasutasin viiepallist Likerti tüüpi väiteid, mille puhul „5“ tähendas seda, et meetodi kasutamist hinnati „Kasutan kõige rohkem“ ja „1“ tähendas, et meetodi kasutamist hinnati „Kasutan kõige vähem“. Meetodite uurimisele lisasin ka valiku „Ei kasuta üldse“.

Küsimustiku viimane osa, mida kasutasin kolmandale ja neljandale uurimisküsimusele vastuse saamiseks, sisaldas õpetajate ettevõtlusõppealase enesepädevuse hindamist. See osa koosnes seitsmest väitest, mis mõõtsid õpetaja enesekindlust ettevõtlusõpetuse läbiviimisel. Kasutatud enesepädevuse hindamise väited tulenesid teooriaosas varasematest õpetaja pädevusega seotud uuringutest (vt Otache, 2018; Ruskovaara & Pihkala, 2015; San-Martin *et al.*, 2021; Seikkula-Leino *et al.*, 2010). Mõõtmiseks kasutasin viiepallist Likerti tüüpi väiteid, mille puhul „5“ tähendas seda, et väidet hinnati maksimaalselt „Nõustun täielikult“ ja „1“ tähendas puudulikku ehk „Ei nõustu“. Skaala sisemise kooskõla kontrollimiseks arvutasin Cronbachi alfa. See oli $\alpha = 0,767$, mis viitas rahuldavale kuni heale sisemisele kooskõlale.

Küsimustiku arusaadavust katsetasin erialaõpetaja peal, keda isiklikult tunnen. Testõpetaja täitis küsimustiku ja andis selle põhjal kirjaliku tagasiside. Analüüsisin saadud tagasisidet ja tegin selle alusel küsimustikus vajalikud korrektuurid. Muutsin vanuse määramise vahemikud 10 aasta pealt 5 aasta peale, eemaldasin sissejuhatavas tekstis korduvad fraasid ja vaatasin üle küsimustiku sõnastuse (nt „Palun hinnake...“). Seejärel saatsin lõpliku küsimustiku (vt lisa 2) koolidesse.

Küsimustiku sissejuhatavas tekstis (vt lisa 2) selgitasin, et uuritavad võivad küsimustiku täitmise igal hetkel katkestada, ning palusin neil kinnitada, et nad osalevad uuringus vabatahtlikult, on teadlikud uuringu eesmärgist ja andmete kasutamise kontekstist (Tartu Ülikooli eetikakeskuse..., 2017). Lisaks kirjutasin küsimustiku sissejuhatavas osas seda, et kogutud andmeid hoian Tartu Ülikooli serveris, parooliga kaitstud Microsoft OneDrive'i keskkonnas olevas kaustas, millele pääseme ligi vaid mina lõputöö autorina ja lõputöö juhendaja. Pärast lõputöö kaitsmist 2026. aasta juunis kustutan kõik andmed.

Uuringu kutsed saatsin vahemikus detsember 2025 kuni 6. jaanuar 2026. Esimese meeldetuletuse saatsin 10. jaanuaril 2026 ja jätsin küsimustiku avatuks 15. jaanuarini 2026. Kuna osalemisaktiivsus oli väike, saatsin teise meeldetuletuse 16. jaanuaril 2026 ning jätsin küsimustiku avatuks 25. jaanuarini 2026. Viimase meeldetuletuse saatsin 3. veebruaril 2026 ja sulgesin seejärel küsimustiku 10. veebruaril 2026.

Andmeanalüüs

Enne andmete analüüsimist võtsin andmed küsimustikust, mille kodeerisin ja kontrollisin Microsoft Exceli kaudu. Andmeid kirjeldasin ja vormindasin nii, et tagaksin kodeerides nende arusaadavuse ka edaspidisel kasutamisel (Tartu Ülikooli eetikakeskuse..., 2017). Seejärel tõstsin andmed analüüsiks andmetöötlusprogrammi JASP. Et tagada andmete analüüsimise eetilisuus, ei võltsinud ma andmeid, ei täiendanud puudulikku andmestikku meelevaldselt ega mõelnud andmeid välja (Tartu Ülikooli eetikakeskuse..., 2017). Andmete analüüsimisel kasutasin nii kirjeldavat kui ka järeldavat statistikat.

Esimese uurimisküsimuse puhul kasutasin nii kirjeldavat kui ka järeldavat statistikat. Kirjeldava statistika esitamiseks koondasin vastusevariandid 4 ja 5 (4 – oluline / arendan palju, 5 – kõige olulisem / arendan kõige rohkem) ning arvutasin nende osakaalu kogu vastuste osas protsentides. Järeldavaks statistikaks kasutasin Wilcoxon'i märgitesti, kuna võrdlesin sama vastajate rühma (paarisvalim) ettevõtluspädevuse alapädevuste olulisuse ja arendamise hinnanguid ning võrreldavad tunnused oli järjestusskaalal (Kalk *et al.*, *s.a.*).

Teise uurimisküsimuse juures kasutasin tulemuste analüüsimiseks kirjeldavat statistikat. Statistika esitamiseks koondasin vastusevariandid 4 ja 5 (4 – kasutan üsna palju, 5 – kasutan kõige rohkem) ning arvutasin nende osakaalu kogu vastuste osas protsentides.

Kolmanda ja neljanda uurimisküsimuse puhul kasutasin nii kirjeldavat kui ka järeldavat statistikat. Kirjeldava statistika esitamiseks koondasin vastusevariandid 4 ja 5 (4 – pigem nõustun, 5 – nõustun täielikult) ning arvutasin nende osakaalu kogu vastuste osas protsentides, mis andis ülevaate sellest, kumb grupp oma professionaalse pädevusega seotud väiteid kõrgemalt hindas. Järeldavaks statistikaks kasutasin Mann-Whitney U-testi, kuna võrdlesin kahte sõltumatut gruppi ja võrreldavad tunnused oli järjestusskaalal (Kalk *et al.*, *s.a.*).

Tulemused

Kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate hinnangud ettevõtluspädevuse alapädevuste olulisuse ja arendamise kohta

Esimesele uurimisküsimusele „Kuidas erinevad kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate hinnangud ettevõtluspädevuse alapädevuste olulisuse ja arendamise kohta?“ vastates selgus, et ettevõtluspädevuse alapädevuste olulisus õpetajate jaoks on tähtsam kui nende alapädevuste tegelik arendamine. Tabelis 2 on esitatud kõikide ettevõtluspädevuse alapädevuste olulisuse ja arendamise erinevused. Enamiku ettevõtluspädevuse alapädevuste puhul esines statistiliselt oluline erinevus õpetajate hinnangutes nende olulisuse ja arendamise määra kohta ($p < 0,05$), sealhulgas enesejuhtimisega seotud alapädevuste puhul. Erandiks olid sotsiaalsete olukordade lahendamise seotud alapädevused, mille puhul statistiliselt olulist erinevust ei esinenud ($p > 0,05$).

Tabel 2. Kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate hinnangud ettevõtluspädevuse alapädevuste olulisuse ja arendamise kohta

Valdkond	Alapädevus	Olulisus (%*)	Arendamine (%*)	W	p
Enesejuhtimine	Arenguuskumus	92,3%	55,5%	276,00	< 0,001
	Autonoomne motivatsioon	87,1%	47,7%	223,50	< 0,001
	Emotsioonidega toimetulek	86,5%	56,8%	268,50	< 0,001
	Metatunnetus	72,9%	45,2%	129,00	< 0,001

Ettevõtluspädevus III kooliastmes: õpetajate hinnangud 15

Sotsiaalsete olukordade lahendamine	Algatamine	87,1%	78,7%	144,00	0,005
	Suhtlemine	96,8%	83,2%	80,00	0,012
	Koostöö	94,8%	87,7%	40,00	0,183
Väärtust loov mõtlemine ja lahenduste leidmine	Planeerimine	88,4%	68,4%	91,00	< 0,001
	Eetilisus ja jätkusuutlikkus	85,2%	60,0%	154,00	0,001
	Probleemilahendus	91,6%	77,4%	113,50	0,001
	Loovus	89,0%	68,4%	85,50	0,004
Äriideede elluviimine	Finantskirjaoskus	80,6%	54,2%	160,00	0,006
	Ärivõimaluste avastamine	73,5%	45,8%	99,50	0,002
	Keskkonna mõistmine	83,9%	53,5%	114,50	0,001

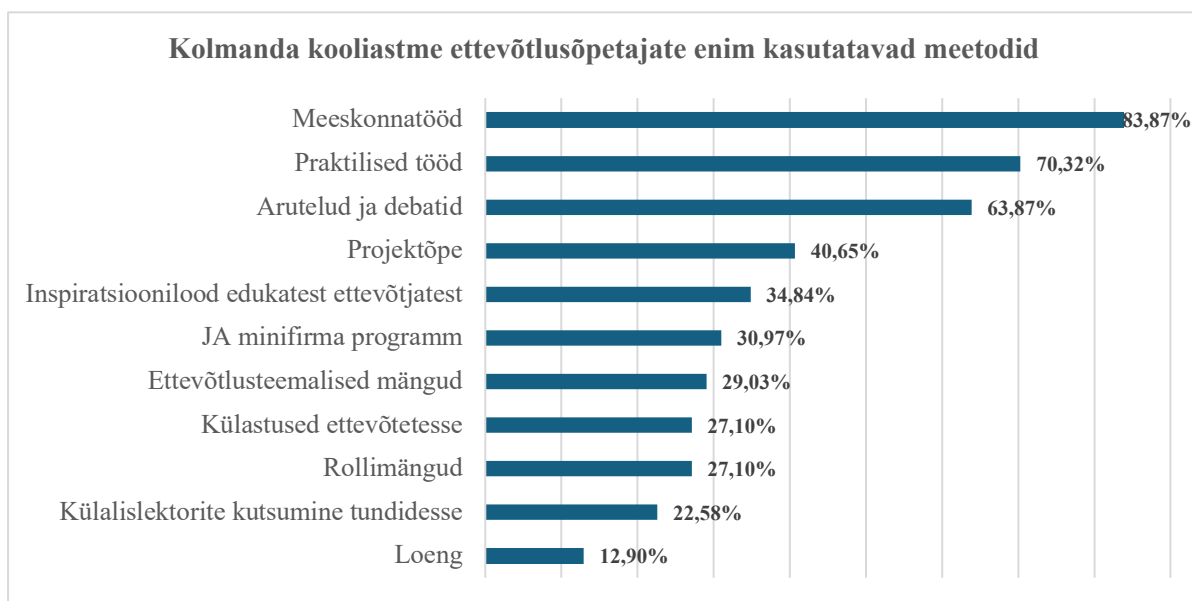
Märkus. Wilcoxon'i märgitest.

*% – positiivsete hinnangute osakaal (liidetud on Likerti tüüpi väidete vastusevariandid 4 ja 5)

Kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate enim kasutatavad õppemeetodid

Teise uurimisküsimuse „Millised on kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate hinnangul nende enim kasutatavad õppemeetodid õpilaste ettevõtlikkuspädevuse arendamiseks?“ vastuste analüüs osutas (vt joonis 2), et kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate hinnangul kasutavad nad enim meeskonnatööd (83,87%) ja praktilisi töid (70,32%).

Joonis 2. Kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate hinnangul nende enim kasutatavad õppemeetodid

% – positiivsete hinnangute osakaal (liidetud on Likerti tüüpi väidete vastusevariandid 4 ja 5)

Keskmise kasutussagedusega (40–69%) on arutelud ja debatid (63,87%). Kõige vähem kasutatakse (kasutussagedus alla 40%) oma hinnangul loengut (12,90%).

Ettevõtlusõppealase ettevalmistusega ja ettevalmistuseta õpetajate hinnangud oma professionaalsele pädevusele

Kolmanda uurimisküsimuse „Kuidas erinevad ettevõtlusõppealase ettevalmistusega ja ettevalmistuseta õpetajate hinnangud oma professionaalsele pädevusele ettevõtlusõppe läbiviimisel?“ tulemused (vt tabel 3) näitasid, et kuigi ettevõtlusõppealase ettevalmistusega õpetajate (N=27) hinnangud oma pädevustega seotud väidetele olid kõrgemad kui ettevõtlusõppealase ettevalmistuseta õpetajatel (N=4), ei esinenud statistiliselt olulist erinevust enamiku väidete puhul.

Tabel 3. Ettevõtlusõppealase ettevalmistusega (N=27) ja ettevalmistuseta õpetajate (N=4) hinnangud oma professionaalsele pädevusele

Väide	Ettevõtlusõppealase ettevalmistusega õpetajate (N=27) hinnangute %	Ettevõtlusõppealase ettevalmistuseta õpetajate (N=4) hinnangute %	U	p
Teen koostööd teiste ettevõtlusõpetajatega (nt jagan materjale, arutan meetodikaid).	40,0%	0,0%	105,00	0,002
Osalen regulaarselt ettevõtlusõppega seotud koolitustel või seminaridel.	33,8%	25,0%	82,00	0,079
Tunnen, et minu ettevõtlusõppealane ettevalmistus on piisav.	52,3%	20,0%	82,50	0,082
Tunnen, et minu õpetamisviis toetab õpilaste ettevõtlikkuse arengut.	75,4%	40,0%	79,00	0,097
Tunnen end pädevalt ettevõtluspädevuse õpetamisel.	69,2%	25,0%	76,50	0,163
Olen teadlik erinevatest õppemeetoditest, mis toetavad ettevõtluspädevuse arengut.	68,5%	45,0%	63,50	0,556
Minu ettevõtluskogemus aitab mul tuua tundidesse elulisi näiteid.	73,8%	70,0%	51,00	0,875

Märkus. Mann-Whitney U-test.

% – positiivsete hinnangute osakaal (liidetud on Likerti tüüpi väidete vastusevariandid 4 ja 5)

Tabel näitab, et statistiliselt oluline erinevus (U=105,00; p=0,002) oli väite „Teen koostööd teiste ettevõtlusõpetajatega (nt jagan materjale, arutan meetodikaid)“ hinnangutes, kus ettevõtlusõppealase ettevalmistusega õpetajate positiivsete hinnangute tulemus oli 40,0% ja ettevalmistuseta õpetajate oma 0,0%.

Ettevõtluskogemusega ja -kogemuseta õpetajate hinnangud oma professionaalsele pädevusele

Neljanda uurimisküsimuse „Kuidas erinevad ettevõtluskogemusega ja -kogemuseta õpetajate hinnangud oma professionaalsele pädevusele ettevõtlusõppe läbiviimisel?“ tulemused (vt tabel 4) näitasid, et ettevõtluskogemusega õpetajate (N=26) ja -kogemuseta õpetajate (N=5) hinnangutes oma pädevustega seotud väidetele ei esinenud statistiliselt olulist erinevust ($p > 0,05$) enamiku väidete puhul.

Tabel 4. Ettevõtluskogemusega (N=26) ja -kogemuseta õpetajate (N=5) hinnangud oma professionaalsele pädevusele

Väide	Ettevõtluskogemusega (N=26) õpetajate hinnangute %	Ettevõtluskogemuseta (N=5) õpetajate hinnangute %	U	p
Minu ettevõtluskogemus aitab mul tuua tundidesse elulisi näiteid.	60,7%	16,0%	121,00	0,001
Osalen regulaarselt ettevõtlusõppega seotud koolitustel või seminaridel.	25,9%	56,0%	38,50	0,130
Teen koostööd teiste ettevõtlusõpetajatega (nt jagan materjale, arutan meetodikaid).	28,9%	52,0%	38,50	0,151
Tunnen, et minu õpetamisviis toetab õpilaste ettevõtlikkuse arengut.	65,2%	72,0%	52,50	0,459
Tunnen end pädevalt ettevõtluspädevuse õpetamisel.	60,7%	52,0%	75,50	0,563
Tunnen, et minu ettevõtlusõppealane ettevalmistus on piisav.	46,7%	36,0%	71,00	0,755
Olen teadlik erinevatest õppemeetoditest, mis toetavad ettevõtluspädevuse arengut.	62,2%	56,0%	62,00	0,882

Märkus. Mann-Whitney U-test.

% – positiivsete hinnangute osakaal (liidetud on Likerti tüüpi väidete vastusevariandid 4 ja 5)

Väite „Minu ettevõtluskogemus aitab mul tuua tundidesse elulisi näiteid“ puhul esines statistiliselt oluline erinevus ($U=121,00$; $p=0,001$), kus ettevõtluskogemusega õpetajate positiivsete hinnangute tulemus oli 60,7% ja ettevõtluskogemuseta õpetajate oma 16,0%.

Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärk oli kaardistada kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate vaadet ettevõtluspädevuse arendamisele, keskendudes kasutatavatele õppemeetoditele,

ettevõtluspädevuse alapädevuste olulisusele ja arendamisele ning õpetajate hinnangule oma professionaalsele pädevusele ettevõtlusõppe läbiviimisel. Järgnevalt arutlen saadud tulemuste üle.

Esimese uurimisküsimusega selgitasin välja, kuidas kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajad hindavad ettevõtluspädevuse alapädevuste olulisust ja mil määral nad neid pädevusi endi hinnangul tegelikult arendavad. Tulemused näitasid, et enamiku 14 alapädevuse puhul hinnati olulisust statistiliselt tunduvalt kõrgemaks kui nende tegelikku arendamist (erand oli koostööoskus). Selline erinevus õpetajate hinnangute ja igapäevase õpetamispraktika vahel võib osutada *kavatsuse ja käitumise lõhele* – olukorrale, kus õpetajad soovivad alapädevusi arendada, kuid ei suuda seda praktikas ellu viia (Dittrich & Eloff, 2022; Seikkula-Leino *et al.*, 2010). Varasemad uurimistulemused on näidanud, et üks põhjus võib olla ajapuudus (Edu ja Tegu, 2020).

Suurimad erinevused ilmneseid enesejuhtimise alapädevustes (nt autonoomne motivatsioon, arenguuskumus, emotsioonidega toimetulek, metatunnetus). Kolmanda kooliastme kontekstis on nende pädevuste olulisuse ja tegeliku arendamise vaheline erinevus eriti tähenduslik. Tegemist on arenguliselt kriitilise perioodiga, mil noortel kujuneb abstraktne mõtlemine, suureneb autonoomia ja tekib tugevam vajadus enesejuhtimise järele (Remschmidt, 1994; Karjäärivärv, *s.a.*). Ühe võimaliku selgitusena on varasemad uurimistulemused osutanud õpetajate ebakindlusele enesejuhtimisega seotud alapädevuste arendamisel (Edu ja Tegu, 2020). Kuigi siinses uuringus ei selgitatud välja põhjuseid, miks esinevad erinevused ettevõtluspädevuste olulisuse ja nende tegeliku arendamise vahel, osutavad tulemused siiski vajadusele toetada õpetajaid meetodiliselt enesejuhtimise alapädevuste arendamisel – seda mitte ainult ettevõtluspädevuse arendamise seisukohalt, vaid kolmandas kooliastmes õppivate noorte arenguvajadustest tulenevalt.

Teise uurimisküsimusega selgitasin välja, millised on kolmanda kooliastme ettevõtlusõpetajate poolt enda hinnangul enim kasutatavad õppemeetodid õpilaste ettevõtluspädevuse arendamiseks. Tulemused näitasid, et kõige sagedamini kasutatakse enda hinnangul meeskonna- ja praktilisi töid. See on kooskõlas Lackéuse (2020) tulemusega, kelle hinnangul on praktiline ja probleemõpe ettevõtlusõppes üks tõhusamaid viise loovuse, koostööoskuste ja ettevõtliku hoiaku kujundamiseks. Need tulemused aitava mõista ka esimese uurimisküsimuse tulemust sotsiaalsete alapädevuste (nt koostöö) olulisuse ja arendamise osas – hinnangute erisus nende vahel oli väiksem. Just meeskonnatöö ja praktiliste tegevuste kaudu on võimalik arendada koostööoskusi, suhtlemist ja algatusvõimet (Edu ja Tegu, 2020).

Traditsiooniline loengupõhine õpetamine ei toeta ettevõtluspädevuse arendamist (Arro *et al.*, 2018a; Edu ja Tegu, 2020), keskendudes teadmiste edasiandmisele, ega arenda ettevõtlikkusega seotud hoiakuid, loovust ega praktilisi oskusi (Pittaway *et al.*, 2012; Samuel *et al.*, 2018). See võib olla ka üks põhjuseid, miks uuringus osalenud õpetajad kasutasid seda õppemeetodit endi hinnangul kõige vähem. Kuigi õpetajad näivad eelistavat õppijakesksemaid ja tegevuspõhiseid võtteid, ilmnes tulemustes, et JA minifirma programmi kasutussagedus jäi keskmisele ja isegi pigem madalamale tasemele. See on tähelepanu vääriv tulemus, kuna seda programmi peetakse üheks terviklikumaks ettevõtlusõppe vormiks, mis toetab ettevõtluspädevuse mudeli kõiki valdkondi (Arro *et al.*, 2018a; Elenurm *et al.*, 2020). JA minifirma mõõdukat kasutamist kolmandas kooliastmes võivad selgitada näiteks Arro jt (2018) uurimistulemused, mille kohaselt on programm ajamahukas ja nõuab metoodilist ettevalmistust.

Kolmanda ja neljanda uurimisküsimusega selgitasin välja, kuidas erinevad ettevõtlusõppealase ettevalmistusega ja ettevalmistuseta õpetajate ning ettevõtluskogemusega ja -kogemuseta õpetajate hinnangud oma pädevustele. Teadaolevalt on Eesti ettevõtlusõpetajate profiil mitmekesine: ettevõtlust õpetavad nii pedagoogilise taustaga õpetajad, kellel puudub ettevõtluskogemus, kui ka ettevõtlustaustaga spetsialistid, kellel puudub formaalne pedagoogiline ettevalmistus (Edu ja Tegu, 2020). Varasemad uuringud ettevõtluskogemuse ja ettevõtlusõppealase ettevalmistuse rollist ettevõtlusõppe läbiviimisel ei ole ühesed. On allikaid, mis rõhutavad isikliku ettevõtluskogemuse tähtsust õppe tõhususes (nt Seikkula-Leino *et al.*, 2010; Ruskovaara & Pihkala, 2015), kuid ka neid, milles ettevõtlusõppe kvaliteeti ei peeta sõltuvaks õpetaja formaalsest ettevalmistusest ega ettevõtluskogemusest (nt San-Martin *et al.*, 2021). Siinse uuringu tulemused näitasid, et erineva ettevalmistuse ja kogemusega õpetajate hinnangud oma pädevusele valdavalt ei erinenud, kuid need tulemused võivad olla seotud ka väikeste võrdlusrühmadega. Esile tõusid üksnes hinnangud koostööle teiste ettevõtlusõpetajatega (ettevõtlusõppealase ettevalmistusega õpetajad tegid enda hinnangul sagedamini koostööd) ning võimele tuua elulisi näiteid, mida hindasid kõrgemalt ettevõtluskogemusega õpetajad. Isiklik ettevõtluskogemus võimaldab õpetajal pakkuda autentseid ja väärtuslikke näiteid ettevõtluse praktikast (Seikkula-Leino *et al.*, 2010; Ruskovaara & Pihkala, 2015). Täiendkoolitused ja programmid loovad sageli professionaalseid võrgustikke ning soodustavad metoodilist kogemuste jagamist (Rönkkö & Lepistö, 2015; Ruskovaara & Pihkala, 2013). Seetõttu tuleks leida võimalusi kaasata ka ettevõtlusõppealase ettevalmistuseta õpetajaid vastavatesse koostöövõrgustikesse, kuna need võivad toetada õpetajate pidevat professionaalset arengut ja

metoodilist enesekindlust. Samas näivad siinsed tulemused kinnitavat, et õpetajate hinnangud oma pädevustele ei sõltu ettevõtluskogemusest ja ettevõtlusõppealasest ettevalmistusest. Seetõttu peaks õpetajatele toetusmeetmeid kavandades lähtuma ennekõike nende tegelikest arenguvajadustest, mitte ettevalmistusest ja kogemusest.

Tulemusi tõlgendades tuleb silmas pidada mitut uuringuga seotud piirangut. Siinse töö esimene oluline piirang on väike ja iseselekteerunud valim. Kuna saatsin uuringu kutse koolidele e-posti teel ning puudus kontroll selle üle, millised õpetajad kutse tegelikult said ja kes otsustasid vastata, ei ole võimalik iseselekteerunud valimiga saadud uuringutulemusi üldistada (Beilmann & Rämmer, 2025). Väikese valimi puhul on selge piirang ka väikesed võrdlusrühmad. Seega on töö puhul oluline piirang valimi väiksus ja suure erinevusega võrdlusrühmad, mis omakorda vähendas statistiliste testide tundlikkust ega võimaldanud tegelike erinevuste esinemist. Teine oluline piirang on asjaolu, et uuring tugines enesekohastele hinnangutele, mis ei pruugi alati vastata tegelikule õpetamispraktikale. Enesekohastel hinnangutel põhinevad uurimused kipuvad olema ebatäpsed ja mõjutatud mitmesugustest teguritest, nagu soovist näida pädevana, ebakindlusest oma oskuste suhtes või sotsiaalsest kallutusest ehk arusaamast, mida peetakse õigeks vastuseks (Brown *et al.*, 2015). Nende piirangute tõttu tuleb töös saadud tulemusi tõlgendada ettevaatlikult.

Töö praktiline väärtus seisneb ennekõike ettevõtluspädevuse arendamise kavatsuse ja käitumise lõhe esiletoomises – see võimaldab nii õpetajatel kui ka ettevõtlusõppe koolituste ja arenguprogrammide väljatöötajatel mõtestada, milliste pädevusvaldkondade arendamises on selle kooliastme ettevõtlusõpetajatel suurimad arenguvajadused ning veelgi enam väärtustada erinevate profiilidega ettevõtlusõpetajate võrgustike rolli metoodiliste kogemuste jagamisel.

Kuna siinses uuringus ei selgitatud välja, mis olid eelmainitud kavatsuse ja käitumise lõhe põhjused, vääriks need põhjused edasistes uuringutes kvalitatiivset käsitlust. Samuti võiks edasistes uuringutes tähelepanu pöörata seostele enim kasutatavate meetodite ja ettevõtluspädevuse alapädevuste olulisuse ja arendamise vahel.

Tänuõnad

Suur tänu minu juhendajale Liana Roosile, kes oma tähelepanelikkuse, nõudlikkuse ja suurepärase juhendamisoskusega aitas mul uurijana areneda ning seda tööd koostada. Tänan ka kõiki uuritavaid, kes võtsid vaevaks küsimustikule vastata. Teie panus on hindamatu.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Anni Roost

/allkirjastatud digitaalselt/

20.05.2026

Kasutatud kirjandus

- Arro, G., Malleus, E., Jaani, J., & Olvik, A. (2018a). *Üldhariduskoolide ettevõtlikkusprogrammide mõju uuring 2016-2018*. https://ettevotlusope.ee/wp-content/uploads/2018/12/Mõjuuuringu-aruanne_18.07.2018.pdf
- Arro, G., Malleus, E., Jaani, J., & Olvik, A. (2018b). Ettevõtluspädevust toetavate programmide mõju õpilaste võimekuse ja loovusega seotud uskumuste ning sotsiaalsete oskuste kujunemisele. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 6(2), 39–65. <https://doi.org/10.12697/eha.2018.6.2.03>
- Beilmann, M. (2020). Küsimustiku koostamine. M. Beilmann (toim), *Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/kusimustiku-koostamine/>
- Beilmann, M., & Rämmer, A. (2025). Valimi moodustamine. M. Beilmann ja A. Rämmer (toim), *Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas*. Tartu Ülikool. <https://samm.ut.ee/valimi-moodustamine/>
- Brown, G.-T.L., Andrade, H.-L. & Chen, F. (2015) Accuracy in student self-assessment: directions and cautions for research. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 22(4), 444–457. <https://doi.org/10.1080/0969594X.2014.996523>
- Carpenter, A., & Wilson, R. (2022). A systematic review looking at the effect of entrepreneurship education on higher education student. *The International Journal of Management Education*, 20(2). <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2021.100541>
- Dittrich, A.-K., & Eloff, I. (2022). The intention–behaviour gap: Three case studies of the application of general pedagogical knowledge. *The Independent Journal of Teaching and Learning*, 17(2), 121–136. <https://doi.org/10.17159/8a4z9c80>
- Gümnaasiumi riiklik õppekava. (2011). *Riigi Teataja*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021?leiaKehtiv>
- Edu ja Tegu. (s.a.). *Programmist*. <https://ettevotlusope.edu.ee/programmist/>
- Edu ja Tegu. (2018). *Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine Eestis*. https://ettevotlusope.ee/wp-content/uploads/2018/12/Raamdokument_web_3.pdf
- Edu ja Tegu. (2020). *Ettevõtlusõppe rakendamine üld-, kutse- ja kõrghariduses*. Uuringuraport. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/uuringuraport_2020_final.pdf
- Elenurm, T., Loogma, K., Ohalu, A., Peterson, B., Rekkor, S., Rungi, M., Tambur, M., Taru, M., Õunapuu, T., & Zimmermann, M. (2020). *Ettevõtlusõppe rakendamine üld-, kutse- ja kõrghariduses*. Tallinna Ülikool ja Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor.

- Euroopa Komisjon. (2013). *Tegevuskava „Ettevõtlus 2020“*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0795>
- Euroopa Parlament ja nõukogu (2006). Euroopa Parlamendi ja nõukogu soovitus. *Euroopa Liidu Teataja*, 394/10.
- Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035. (2021). Haridus- ja Teadusministeerium. <https://valitsus.ee/sites/default/files/documents/2021-11/Haridusvaldkonna%20arengukava%202021-2035.pdf>
- Jardim, J., Bártolo, A., & Pinho, A. (2021). Towards a Global Entrepreneurial Culture: A Systematic Review of the Effectiveness of Entrepreneurship Education Programs. *Education Sciences*. <https://doi.org/10.3390/educsci11080398>
- Kalk, K., Naruskov, K., Teppo, M., & Silm, G. (s.a.). *Kvantitatiivne andmeanalüüs andmetöötlusprogrammiga JASP*.
- Karjäärivärv. (s.a.). *Ettevõtlikkus*. Tartu Ülikool. <https://sisu.ut.ee/karjaarivarav/ettevotlikkus/>
- Lackéus, M. (2015). Entrepreneurship in education – what, why, when, how. *Working paper prepared for the OECD*.
- Lackéus, M. (2018). “What is Value?” – A Framework for Analyzing and Facilitating Entrepreneurial Value Creation. *Uniped 41(1)*, 10–28. <https://doi.org/10.18261/issn.1893-8981-2018-01-02>
- Lackéus, M. (2020). Comparing the impact of three different experiential approaches to entrepreneurship in education. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 26(5), 937–971. <https://doi.org/10.1108/IJEBR-04-2018-0236>
- Larson, R. W. (2000). Towards a psychology of positive youth development. *American Psychologist*, 55, 170–183. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.170>
- Moberg, K. (2014). Two approaches to entrepreneurship education: The different effects of education for and through entrepreneurship at the lower secondary level. *The International Journal of Management Education*. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijme.2014.05.002>
- Oksanen, L., Oikkonen, E., & Pihkala, T. (2023). Adopting Entrepreneurship Education – Teacher Professional Development. *Entrepreneurship Education and Pedagogy* 6(2), 276–298. <https://doi.org/10.1177/25151274221091698>
- Otache, I. (2018). Enhancing the effectiveness of entrepreneurship education: the role of entrepreneurial lecturers. *Education + Training* 61(7-8), 918–939. <https://doi.org/10.1108/ET-06-2018-0127>

- Paço, A., & Palinhas, M. J. (2011): Teaching entrepreneurship to children: a case study, *Journal of Vocational Education & Training*, 63(4), 593–608.
<http://dx.doi.org/10.1080/13636820.2011.609317>
- Pepin, M. (2012). Enterprise education: a Deweyan perspective. *Education + Training*, 54(8), 801–812. <https://doi.org/10.1108/00400911211274891>
- Pittaway, L., & Edwards, C. (2012). Assessment: examining practice in entrepreneurship education. *Education + Training*, 54(8), 778–800.
<https://doi.org/10.1108/00400911211274882>
- Põhikooli riiklik õppekava. (2011). *Riigi Teataja I*, 10.08.2024, 2.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011001?leiaKehtiv>
- Queirós, A., Faria, D., & Almeida, F. (2017). Strengths and limitations of qualitative and quantitative research methods. *European Journal Of Education Studies*.
- Remschmidt, H. (1994). Psychosocial Milestones in Normal Puberty and Adolescence. *Hormone Research*, 41(2), 19–29. <https://doi.org/10.1159/000183955>
- Robinson, S., Neergaard, H., Tanggaard, L., & Krueger, N. (2016). New horizons in entrepreneurship education: from teacher-led to student-centered learning. *Education + Training* 58(7/8), 661–683. <https://doi.org/10.1108/ET-03-2016-0048>
- Ruskovaara, E., & Pihkala, T. (2013). Teachers Implementing Entrepreneurship Education: Classroom Practices. *Education + Training*, 55(2), 204–216.
<https://doi.org/10.1108/00400911311304832>
- Ruskovaara, E., & Pihkala, T. (2015). Entrepreneurship Education in Schools: Empirical Evidence on the Teacher’s Role. *The Journal of Educational Research*, 108(3): 236-249. <https://doi.org/10.1080/00220671.2013.878301>
- Rönkkö, M.-L., & Lepistö, J. (2015), Finnish Student Teachers’ Critical Conceptions of Entrepreneurship Education. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy* 9(1), 61–75. <https://doi.org/10.1108/JEC-03-2013-0003>
- Samuel, A. B., & Rahman, M. M. (2018). Innovative teaching methods and entrepreneurship education: a review of literature. *Journal of research in business, economics and management* 10(1). <https://doi.org/10.17509/earr.v2i1.21713>
- San-Martin, P., Fernández-Laviada, A., Pérez, A., & Palazuelos, E. (2021). The teacher of entrepreneurship as a role model: Students’ and teachers’ perceptions. *The International Journal of Management Education* 19(1).
<https://doi.org/10.1016/j.ijme.2019.100358>.

- Seikkula-Leino, J., Ruskovaara, E., Ikavalko, M., Mattila, J., & Rytkola, T. (2010). Promoting entrepreneurship education: the role of the teacher?. *Education + Training*, 52(2), 117–127. <https://doi.org/10.1108/00400911011027716>
- Tartu Ülikooli eetikakeskuse töörühm (2017). *Hea teadustava*. Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Tõugu, P., Malleus-Kotšegarov, E., Mädamürk, K., Aus, K., Arro, G., Aomets, H., Kikas, E., & Olop, J. (s.a.). *Hindamisvahendid ettevõtlikkuspädevuse hindamiseks II ja III kooliastmes*. HARNØ.
- <https://projektid.edu.ee/pages/viewpage.action?pageId=161356057&preview=/161356057/161356060/Ettevõtlikkuspädevuse%20hindamise%20testide%20juhis.pdf>
- Valk, A. (2017). Head oskused. *HTMi aasta-analüüs 2017. Eesti hariduse viis tugevust*. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/head_oskused.pdf
- Venesaar, U., Täks, M., Arro, G., Malleus, E., Loogma, K., Mädamürk, K., Titov, E., & Toding, M. (2018). Ettevõtluspädevuse mudel ettevõtlusõppe arendamise alusena. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 6(2), 118–155. <https://doi.org/10.12697/eha.2018.6.2.06>

Lisad

Lisa 1. E-kiri uuringus osalejatele

Lugupeetud, ettevõtlusõpetaja!

Olen Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi kutseõpetaja bakalaureuseõppekava kolmanda aasta tudeng Anni Roost ja kutsun Teid osalema küsitluses, mida viin läbi lõputöö koostamise raames. Soovin välja selgitada kolmanda kooliastme (7.-9. klassi) ettevõtlusõpetajate enimkasutatavad õppemeetodid ettevõtluspädevuste arendamiseks ning kasutatavate meetodite seose õpetajate ettevõtlusalase kogemuse ja ettevõtlusõppe-alase ettevalmistusega. Kogutud andmeid kasutan üldistatud kujul ainult lõputöö koostamiseks.

Küsimustikus on kaks osa, mis sisaldavad kokku 18 küsimust ja vastamine võtab ligikaudu 25-30 minutit aega. Uurimuses osalemine on vabatahtlik ning kõikidele vastajatele on tagatud anonüümsus.

Link küsitlusele: <https://forms.office.com/e/bTqtcrAJ6>

Olen südamest tänulik, kui leiate selle hetke, et mind lõputöö uuringuga aidata.

Uuringuga seotud küsimuste korral võtke minuga julgelt ühendust.

Täna uuringus osalemast!

Parimat!

Anni Roost

TÜ kutseõpetaja III kursus

E-mail: anni.roost@ut.ee

Lisa 2. Lõputöö küsimustik

Ettevõtluspädevuse arendamine kolmandas kooliastmes Lugupeetud, ettevõtlusõpetaja!

Olen Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi kutseõpetaja bakalaureuseõppekava kolmanda aasta tudeng Anni Roost ja kutsun Teid osalema küsitluses, mida viin läbi lõputöö koostamise raames. Soovin välja selgitada kolmanda kooliastme (7.-9. klassi) ettevõtlusõpetajate enimkasutatavad õppemeetodid ettevõtluspädevuste arendamiseks ning kasutatavate meetodite seose õpetajate ettevõtlusalase kogemuse ja ettevõtlusõppe-alase ettevalmistusega. Kogutud andmeid kasutan üldistatud kujul ainult lõputöö koostamiseks.

Andmeid hoian Tartu Ülikooli serveris, parooliga kaitstud Microsoft OneDrive keskkonnas olevas kaustas, millele pääsevad ligi vaid mina (lõputöö autor) ja juhendaja. Pärast lõputöö kaitsmist 2026. aasta juunis kõik andmed kustutatakse.

Küsimustiku on kaks osa, mis sisaldab 18 küsimust ja vastamine võtab ligikaudu 25-30 minutit aega. Uurimuses osalemine on vabatahtlik ning kõikidele vastajatele on tagatud anonüümsus. Võite küsimustiku täitmise igal hetkel katkestada.

Kui olete nõus osalema, jätkake palun küsimustiku täitmisega. Sellega kinnitate, et osalete uuringus vabatahtlikult, olete teadlik uuringu eesmärgist ning andmete kasutamise kontekstist ning et võite küsimustiku täitmise igal hetkel katkestada.

Uuringuga seotud küsimuste korral võtke minuga julgelt ühendust.

Täna uuringus osalemast!

Anni Roost
TÜ kutseõpetaja III kursust
E-mail: anni.roost@ut.ee

Uuritava õigustega seotud küsimustega on Teil vajadusel võimalik pöörduda Tartu Ülikooli eetika komitee poole (eeetikakomitee@ut.ee), andmekaitseliste küsimuste korral Andmekaitse Inspektsiooni poole (info@aki.ee).

I OSA

Ettevõtlusõpetaja taust

1. Kas olete ettevõtlusõpetaja kolmandas kooliastmes? (*single choice*)

- Jah
- Ei

2. Kui pikk on Teie ettevõtlusõpetajana töötamise kogemus? (*single choice*)

- 1-5 aastat
- 6-10 aastat
- Üle 10 aasta

3.Sugu (*single choice*)

- Mees
- Naine

4.Vanus (*single choice*)

- ...-25 a
- 26-30 a
- 31-35 a
- 36-40 a
- 41-45 a
- 46-50 a
- 51-55 a
- 56-60 a
- 60-... a

5.Milline on Teie **ettevõtlusalane kogemus**? (*multiple choice*)

- Olen ettevõtja (nt OÜ, MTÜ või mõne muu äriühingu juhatuse liige)
- Olen varem olnud ettevõtja või ettevõtlusega seotud
- Mul puudub ettevõtlusalane kogemus

6.Milline on Teie **ettevõtlusalane ettevalmistus**? (*multiple choice*)

- Olen läbinud ettevõtlusalase kutseõppe
- Olen läbinud ettevõtlusalase bakalaureuse- või magistriõppe
- Mul puudub ettevõtlusalane ettevalmistus

7.Milline on Teie **ettevõtlusõppe-alane ettevalmistus**? (*multiple choice*)

- Olen osalenud ettevõtlusõppe täiendkoolitusel
- Olen läbinud ettevõtlusõppe õpetajakoolituse
- Mul puudub ettevõtlusõppe-alane ettevalmistus

8.Siin saate soovi korral oma ettevõtlusalast ja ettevõtlusõppe-alast ettevalmistust täiendavalt kommenteerida.

9.Kuidas jõudsite ettevõtluse õpetamiseni? (*single choice*)

- Omal soovil
- Koolipoolse korralduse tõttu

10.Milline on Teie laiem eesmärk ettevõtluse õpetajana?

II OSA

Ettevõtluspädevuse alapädevuste arendamine ja ettevõtlusõppe kaudu ettevõtluspädevuse arendamiseks kasutatavad õppemeetodid

11. Palun hinnake, kui oluliseks peate järgmiste ettevõtluspädevuse alapädevuste arendamist kolmandas kooliastmes!

	Ei ole üldse oluline	Vähe oluline	Mõningal määral oluline	Oluline	Kõige olulisem
Arenguskumus					
Autonoomne motivatsioon					
Emotsioonidega toimetulek					
Metatunnetus					
Algatamine					
Suhtlemine					
Koostöö					
Planeerimine					
Eetilisus ja jätkusuutlikkus					
Probleemilahendus					
Loovus					
Finantskirjaoskus					
Ärivõimaluste avastamine					
Keskkonna mõistmine					

12. Palun hinnake, mil määral te kolmandas kooliastmes õpetades järgmisi ettevõtluspädevuse alapädevusi arendate!

	Ei arenda üldse	Arendan vähe	Arendan mõningal määral	Arendan palju	Arendan kõige rohkem
Arenguskumus					
Autonoomne motivatsioon					
Emotsioonidega toimetulek					
Metatunnetus					
Algatamine					
Suhtlemine					
Koostöö					
Planeerimine					
Eetilisus ja jätkusuutlikkus					
Probleemilahendus					
Loovus					
Finantskirjaoskus					
Ärivõimaluste avastamine					
Keskkonna mõistmine					

13. Milliseid meetodeid kasutate kõige enam kolmanda kooliastme õpilaste ettevõtluspädevuse arendamiseks?

	Ei kasuta üldse	Kasutan kõige vähem	Kasutan veidi	Kasutan mõningal määral	Kasutan üsna palju	Kasutan kõige rohkem
Loeng						
Arutelud ja debatid						
Projektõpe						
Meeskonnatööd						
Praktilised tööd						
JA minifirma programm						
Ettevõtlusteemalised mängud						
Rollimängud						
Külalislektorite kutsumine tundidesse						
Külastused ettevõttesse						
Inspiratsioonilood edukatest ettevõtjatest						

14. Kui eelmises loetelus ei olnud mõnda meetodit, mida kasutate, siis palun nimetage siin see meetod siin ja tooge välja, kui sageli seda kasutate.

15. Milliseid meetodeid peate oma senise kogemuse põhjal kolmanda kooliastme õpilaste ettevõtluspädevuse arendamisel kõige tõhusamaks?

	Kõige vähem tõhusam	Vähem tõhus	Mõningal määral tõhus	Tõhus	Väga tõhus
Loeng					
Arutelud ja debatid					
Projektõpe					
Meeskonnatööd					
Praktilised tööd					
JA minifirma programm					
Ettevõtlusteemalised mängud					
Rollimängud					
Külalislektorite kutsumine tundidesse					
Külastused ettevõttesse					
Inspiratsioonilood edukatest ettevõtjatest					

16. Kui eelmises loetelus ei olnud mõnda meetodit, mida kasutate, siis palun nimetage siin see meetod siin ja tooge välja, kui tõhusaks seda hindate.

17.Millest lähtudes valite õppemeetodeid kolmanda kooliastme õpilaste ettevõtluspädevuse arendamiseks?

18.Palun hinnake, mil määral nõustute järgmiste väidetega!

	Ei oska vastata	Ei nõustu üldse	Pigem ei nõustu	Nii ja naa	Pigem nõustun	Nõustun täielikult
Tunnen end pädevalt ettevõtluspädevuse õpetmisel.						
Minu ettevõtluskogemus aitab mul tuua tundidesse elulisi näiteid						
Olen teadlik erinevatest õppemeetoditest, mis toetavad ettevõtluspädevuse arengut.						
Osalen regulaarselt ettevõtlusõppega seotud koolitustel või seminaridel.						
Teen koostööd teiste ettevõtlusõpetajatega (nt jagan materjale, arutan meetoodikaid).						
Tunnen, et minu õpetamisviis toetab õpilaste ettevõtlikkuse arengut.						
Tunnen, et minu ettevõtlusõppe-alane ettevalmistus on piisav.						

19.Siin saate soovi korral eelneva küsimuse väiteid täiendavalt kommenteerida ja oma arvamust avaldada

Aitäh!

Kui olete valmis osalema ettevõtluspädevuse arendamise teemaga seotud intervjuul siis saate jätta oma kontaktandmed vajutades järgmisele

lingile: <https://forms.office.com/e/biBgcsrHCH>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____Anni Roost_____,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
ETTEVÕTLUSPÄDEVUSE ARENDAMINE KOLMANDAS KOOLIASTMES:
ETTEVÕTLUSÕPETAJATE HINNANGUD ÕPPEMEETODITELE, ALAPÄDEVUSTE
OLULISUSELE, ARENDAMISELE JA OMA PÄDEVUSELE,

mille juhendaja on _____Liana Roos_____,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi ADA kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi ADA kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anni Roost
20.05.2026